

УДК 351:620.9(477)

Б. В. Слунський,
аспірант кафедри європейської інтеграції, Національна академія державного управління
при Президентові України

ЗАВДАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМ І СТАНДАРТІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті проводиться дослідження досвіду країн ЄС з питань підвищення енергоефективності і енергозбереження виробництва, транспортування та споживання. Вивчено питання впровадження європейських норм і вимог з енергоефективності та енергозбереження в Україні.

This article presents the study of the EU countries experience in the area of energy efficiency and energy production, transportation and consumption. The question of introduction of European standards and requirements for energy efficiency and energy conservation in Ukraine have been studied.

Ключові слова: електроенергетика, електроенергетика, енергоефективність, енергозбереження, державна політика.

Key words: electricity, power, energy efficiency, energy conservation, public policy.

ВСТУП (НАУКОВА ПРОБЛЕМА, СТУПІНЬ ЇЇ ВИВЧЕНОСТІ, АКТУАЛЬНІСТЬ ТІЄЇ ЧАСТИНИ ПРОБЛЕМИ, ЯКІЙ ПРИСВЯЧЕНА СТАТТЯ)

Підготовка галузі до паралельної роботи із західноєвропейською енергосистемою є одним з перспективних напрямів розвитку всієї електроенергетики. Приєднання вітчизняної енергосистеми до європейської можливе лише при виконанні певних умов й вимог (правових, екологічних, технічних, технологічних тощо), гарантуванні енергетичної безпеки України та країн-членів через застосування політики енергоефективності та енергозбереження [1]. Вимог, що розглядаються в останніх дослідженнях і публікаціях вітчизняних та закордонних вчених (Л.С. Беляев, І.А. Вольчин, В.В. Воропай, С.П. Денисюк, М.П. Ковалко, М. Краснянський, Я.Н. Лугинський, Н. Мусис, А.А. Тукенов А.К. Шидловський тощо).

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ (ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ І МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Вивчення досвіду країн ЄС з питань підвищення енергоефективності й енергозбереження виробництва, транспортування та споживання в електроенергетичній галузі — мета даної статті. Для країн Спільноти вирішення цих питань є складною низкою взаємопов'язаних проблем, які вимагають від кожної держави якнайшвидшого розв'язання [2]. Невирішеність цих проблем загрожує національній безпеці, особливо враховуючи обмеженість або повну відсутність у країнах ЄС та в Україні власних запасів енергоносіїв.

РЕЗУЛЬТАТИ (ВИКЛАД СИСТЕМИ ДОВЕДЕНЬ ЗАПРОПОНОВАНОЇ ГІПОТЕЗИ, ОБГРУНТОВУВАННЯ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ)

Вагомий позитивний досвід розробки з послідовного і системного впровадження політики енергоефективності та енергозбереження накопичено Європейською спільнотою. Головні напрями цієї політики були пов'язані з впровадженням у всіх напрямках народного господарства енергетично заощадливих технологій і енергозберігаючого обладнання, активізацією використання альтернативних джерел енергії, скороченням технологічних і комерційних втрат при виробництві, транспортуванні та споживанні енергоносіїв. А завдяки реалізації обгрунтованої, послідовної і досить амбітної політики з виконання цілеспрямованих заходів щодо впровадження енергоефективних та енергозберігаючих промислових, транспортних і будівельних технологій, запровадження енергетичного маркування та більш жорстких норм і стандартів енергоспоживання, розширення переліку енергетично сервісних послуг та нарощення виробництва відновлюваних джерел енергії країнам ЄС вдалося досягти відчутного результату.

Посилення уваги країн ЄС до відведення стратегічної ролі в державному управлінні подальшому підвищенню політики енергоефективності та енергозбереження, використанні паливно-енергетичних ресурсів можна пояснити кількома основними причинами [1; с. 186]:

— сучасний стан взаємодії країн світу вимагає постійного посилення їх конкурентних позицій у глобально-

му економічному просторі, причому з обов'язковим дотриманням екологічного балансу. Власне, на таких засадах Євросоюз реалізує Лісабонську стратегію (прийняту у 2000 році, а потім оновлену у 2005 році). Головною метою Лісабонської стратегії є динамічне нарощення конкурентоспроможності країн Спільноти та забезпечення економічної співпраці із США [3]. Тому рівень ефективності споживання енергоносіїв виступає вирішальним фактором як для зміцнення конкурентних позицій держав ЄС, так і екологічної гармонізації їх розвитку;

— зростання ціни на європейських енергетичних ринках. До кризових явищ в Європі середня вартість природного газу для промислових споживачів збільшилася в середньому у 2,3 рази, для населення — у півтора. Середньоєвропейські ціни на електроенергію підвищилися: для промисловців — на 22 %, а для населення — на 8 % [1]. Завдяки світовій економічній кризі відбулося значне зменшення цін на енергоносії, але це — тимчасове явище;

— наявність в Євросоюзі резервів до всебічного підвищення енергоефективності та енергозбереження. Напрями з оптимізації лежать через удосконалення технологій у сфері виробництва, переробки, транспортування та споживання паливно-енергетичних ресурсів;

— прагнення країн Європейського Союзу забезпечити економічну та екологічну безпеку тощо.

У сфері енергоефективності та енергозбереження політика країн ЄС вигідно вирізняється наявністю нормативного, законодавчо-правового забезпечення, застосуванням різних інструментів та ініціатив, функціонуванням дієвої системи моніторингу та контролю за їх застосуванням, комплексним поєднанням з іншими напрямами державного регулювання, зваженою екологічною та економічною поведінкою. Розглядаючи сучасну європейську політику за цими напрямами, можна твердити про її успішність.

Нормативне і законодавчо-правове забезпечення енергоефективності та енергозбереження полягає в прийнятті низки стратегічних програмних документів, "Зелених книг", відповідних дорожніх карт і директив, що формують єдину, надійну, сучасну європейську політику з раціонального та ощадливого використання паливно-енергетичних ресурсів. На сьогодні в законодавчому активі забезпечення енергоефективності та енергозбереження в Європейському Союзі прийнято: План дій ЄС з енергоефективності на період до 2012 року; Зелену книгу "Європейська стратегія сталого, конкурентоспроможного та безпечної енергетики"; Зелену книгу "Енергетична ефективність — або виробляти більше з меншими затратами"; Зелену книгу "До європейської стратегії щодо безпеки енергопостачання" тощо.

На етапі розробки містяться ще кілька базових програмних документів. А саме: Європейський план зі стратегічних енерготехнологій, Дорожня карту з відновлюваної енергетики та Зелена книга щодо міського транспорту.

Чинна законодавчо-нормативна база сучасної європейської політики енергоефективності охоплює різноманітні аспекти цього поняття і містить певний перелік директив і рішень ЄС такого складу: Директива 2002/91/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2002 року про енергоефективність будівель і споруд; Директива 2006/32/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 квітня 2006 року щодо ефективності кінцевого енергетичного споживання та енергетичних послуг; Директива 2003/96/ЄС Ради від 27 жовтня 2003 щодо запровадження рамок підходів співтовариства до оподаткування енергетичних продуктів та електроенергії; Директива 2005/32/ЄС Європейського Парламенту і Ради від

6 липня 2005 року щодо запровадження рамок підходів співтовариства до екологічних вимог (вимог енергоефективності) для енергоспоживаючого обладнання; Директива Ради 92/75/ЄЕС від 22 вересня 1992 року про вказування за допомогою маркування та зазначення стандартної інформації про товар, обсяги споживання енергії та інших ресурсів побутовими електроприладами; Директива 2003/30/ЄС 2002/91/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 8 травня 2003 року щодо стимулювання виробництва біопалива та відновлюваного палива на транспорті; Директива 2004/8/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 лютого 2004 року про сприяння спільному виробництву тепла й електроенергії (когенерації) на основі корисного теплового навантаження на внутрішньому енергетичному ринку.

Прийнятий у жовтні 2006 року Європейською Комісією План дій з енергоефективності має комплексний ефект і містить понад 75 ключових заходів, що будуть реалізуватися в різних сферах. Очікується, що завдяки успішній реалізації цього Плану Євросоюз до 2020 року зможе заощадити п'яту частину потенційного обсягу споживання первинних енергоресурсів.

Політика Європейського Союзу в сфері енергоефективності та енергозбереження справедливо пов'язується із залученням ефективних інструментів, відповідних програм, проектів та кампаній. Наразі головною ціллювою програмою серед них можна вважати Програму "Розумна енергія — Європі" ("Intelligent Energy — Europe"), що була започаткована ще в 2003 році, а сьогодні реалізується у складі діючої Рамкової Програми ЄС на 2007 — 2013 роки [4, 5]. В межах цієї масштабної програми з енергоефективності реалізується понад 200 проектів для країн ЄС із активним залученням 35 регіональних і місцевих енергетичних агентств.

У лютому 2006 року Європейською Комісією була створена Група з питань конкурентоспроможності, енергетики та навколишнього середовища, метою якої є розробка зваженого підходу до виконання економічної політики Спільноти, що має забезпечити ефективність державного регулювання у сфері енергозабезпечення, енергозбереження, а також екології. Новітня європейська політика енергоефективності та енергозбереження формується на комплексному поєднанні з екологічною та економічною політикою.

Досвід ЄС з формування органів державного управління у сфері енергоефективності та енергозбереження заслуговує якнайширшого вивчення. Доцільність створення в Україні структури, що відповідатиме за координацію політики з врегулювання взаємопов'язаних проблем економічного, енергетичного та екологічного характеру, є безумовною. Тому в 1994 році був прийнятий Закон України "Про енергозбереження", який визначив правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян. А вже у 1995 році був створений Державний комітет України з енергозбереження та Державна інспекція з енергозбереження.

У лютому 1997 року Кабінетом Міністрів України була схвалена Комплексна державна програма енергозбереження України. В 1998 році прийнято Програму державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії та малої гідро- та теплоенергетики. У 2000 році 14 січня було прийнято Закон України "Про альтернативні види рідкого та газового палива" та 20 лютого 2003 року Закон "Про альтернативні джерела енергії".

Указом Президента України від 20 квітня 2005 року № 678/2005 Державний комітет України з енергозбереження було ліквідовано, а його функції і виконання його зобов'язань було покладено на Міністерство палива та енергетики України.

31 грудня 2005 року Указом Президента України № 1900 створено Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів. З квітня 2006 року постановою Кабінету Міністрів України № 412 затверджено Положення про Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР). Згідно постанови НАЕР визначено правонаступником Держкоменергозбереження у сфері енергозбереження. Агентство є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. До основних завдань НАЕР відноситься [6]: проведення єдиної державної політики у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження; забезпечення збільшення частки альтернативних видів палива у балансі попиту та пропонування енергоносіїв; створення державної системи моніторингу виробництва, споживання, експорту та імпорту енергоносіїв, удосконалення системи обліку та контролю за споживанням тощо.

Слід визнати невідповідність вимогам Європейського Союзу вітчизняної політики щодо енергоефективності та енергозбереження, наслідком чого і є критичне відставання України від розвинутих країн за критерієм її результативності. Одним з основних показників рівня розвитку економіки держави є енергоемність валового внутрішнього продукту (ВВП) [7]. Сюди входить вартість товарів матеріальної та нематеріальної сфери, таких як будинки і одяг, вартість послуг. Обсяги виробництва кожного такого товару і послуг оцінюють за ринковою ціною. Сума цих цін і становить ВВП [8].

Енергоемність ВВП в Україні достатньо висока і становить, за даними Міжнародного енергетичного агентства та органів державної статистики, 0,5 кілограма нафтового еквівалента на 1 долар США з урахуванням реальної купівельної спроможності, що у 2,6 рази перевищує середнє значення енергоемності ВВП розвинутих країн світу. При цьому його величина в Данії та Японії дорівнює 0,11, у Великобританії — 0,14, Німеччині і Франції — 0,18, Сполучених Штатах Америки — 0,21, Росії — 0,47 кг нафтового еквівалента на 1 долар США. Для виправлення цієї ситуації і було прийнято Концепцію Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010—2015 роки [9].

ВИСНОВКИ (НАУКОВА НОВИЗНА, ТЕОРЕТИЧНА І ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗРОБОК З ЦЬОЇ ТЕМИ)

Проблема зменшення енергоемності ВВП в Україні має загальнодержавний характер, оскільки впливає на рівень собівартості продукції та її конкурентоздатність. Тому для досягнення поставленої мети в державі необхідно здійснити низку завдань за такими напрямками, а саме: впровадження системи нових енергетичних стандартів; вдосконалення системи державної експертизи; покращення комерційного обліку споживання енергоресурсів; впровадження масштабних ефективних енергетичних та екологічних галузевих проєктів; зменшення енергоемності продукції за рахунок модернізації; скорочення споживання енергоносіїв (природного газу, нафти,

електроенергії тощо); підвищення коефіцієнта корисної дії (ККД) обладнання при виробництві, транспортуванні та споживанні енергетичних ресурсів; зниження втрат в електричних, теплових мережах при виробництві й транспортуванні електричної і теплової енергії, а також в житлових будинках; утилізація відходів; впровадження альтернативних екологічно чистих джерел енергії; поступовий перекид української економіки на так звані "інтелектуальні" технології (комп'ютерні, телекомунікаційні, біогенні й ін.) як значно менш енергоємні, а також більш високорентабельні і екологічно чисті тощо.

Сьогодні в країнах світу спостерігається економічна криза. Але кризові явища відбуваються з постійною періодичністю і не можуть продовжуватись нескінченно довго. А це, в свою чергу, передбачає такі основні перспективи: післякризове динамічне зростання економіки держав; зростання економіки стимулюватиме приріст попиту на енергоносії на національному, регіональному та світовому рівнях; посилення енергетичної залежності країн зі слабким природно-ресурсним енергетичним потенціалом; стрімке зростання цін на енергоресурси; посилення конкурентної боротьби на сировинних і товарних ринках тощо. При цьому важливо зазначити, що всі вищезгадані перспективи будуть розгортатися на фоні глобального погіршення екологічного стану, зокрема загрозливого зростання викидів шкідливих парникових газів, яке не лише безпосередньо відбивається на економічному розвитку держав світу, але і є серйозним викликом їх безпеці. Це змушує науковців України продовжувати постійні пошуки шляхів підвищення енергоефективності та енергозбереження за умови екологічного використання енергоресурсів.

Література:

1. Слупський Б.В. Оптимізація державного управління розвитком електроенергетичної галузі по Вінницькій області в контексті євроінтеграційних прагнень України / Б.В.Слупський — Ладизин: Ладизинська друкарня, 2009. — 250 с.
2. Ковалко М. П. Енергозбереження — пріоритетний напрямок державної політики України / М. П. Ковалко, С. П. Денисюк; за заг. ред. А. К. Шидловського — К.: УЕЗ, 1998. — 506 с.
3. A new start for the Lisbon Strategy (2005): [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11325.htm>
4. Intelligent Energy — Europe [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ec.europa.eu/energy/intelligent>
5. Local/regional energy agencies [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/energy/intelligent/agencies/index_en.htm
6. Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів / Історія НАЕР: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cdie.gov.ua/NAER/?mod=index&id=31>
7. Гальчинський А. С. Теорія грошей / А. С. Гальчинський. — К.: Основи, 1996. — 413 с.
8. Борисов Е. Ф. Основы экономической теории / Е.Ф. Борисов. — М.: Высшая школа, 2000. — 237 с.
9. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2008 року № 1446-р // Офіційний вісник України. — 01 грудня. — 2008. — № 89. — С. 52.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2010 р.